

Učiteljski tovariš

Stanovsko politično glasilo J. U. U. — sekcije za dravsko banovino v Ljubljani

Mesečna priloga »Prosveta«

Uredništvo in uprava: Ljubljana, Frančiškanska ulica 6/I. Rokopisov ne vračamo. Nefrankiranih pisem ne sprejemamo. Izhaja vsak četrtek. Narožnina letno 60 din. za inozemstvo 80 din. Člani sekcije J. U. U. plačajo list s članarino. Oglasi po ceniku in dogovoru, davke posebe. Pošt. ček. rač. 11.153. Telefon 45-86

50 LET SKUPNE SLOVENSKE UČITELJSKE ORGANIZACIJE

Učiteljska organizacija je po naravi poklicnega dela svojega članstva, ki je imelo v vseh dobah viden odraz v njenem snovanju, razširila svoje udejstvovanje daleko preko ozkega stanovskega področja, ki je odmerjeno drugim stanovskim organizacijam. Njeno delo je bilo eminentno važnosti za slovenski narod, za njegovo kulturno in gospodarsko življenje, za njegovo borbo proti pomnemčevanju in odtujevanju slovenski narodni skupnosti in za njegovo osvoboditev. Velikega pomena pa je bilo in je to delo tudi za našo narodno državo, za Jugoslavijo, ki sta ji slovensko učiteljstvo in njegova organizacija pred osvoboditvijo slovenskega naroda pripravljala pot, po njeni ustanovitvi pa zastavljali vse svoje sile za njeno notranjo izgraditve in utrditve. Zaradi tega svojega dela je učiteljska organizacija važen činitelj v našem narodnem in državnem življenju. Naš jubilej zato ni samo manifestacija 50 letne stanovske borbe slovenskega učiteljstva v skupni organizaciji, marveč hkrati manifestacija našega 50 letnega vztrajnega in uspešnega organiziranja, kulturnega, gospodarskega in nacionalnega dela.

Prvi začetki slovenske učiteljske organizacije segajo daleč preko 50 let nazaj.

Doba borb za ustavo, ki je v 70 letih preteklega stoletja razgibala vse javno življenje v Avstriji, je prinesla gibanje tudi v vrstah neuvrževanih, slabo situiranih, nezadostno izobraženih in v vsakem oziru na vse strani odvisnih konkordatskih učiteljev. Potreba po zboljšanju položaja, po razširitvi splošne in poglobitvi strokovne izobrazbe je bila sila, ki je sprožila med njimi gibanje združevanja v časa, ki je zaradi vesplošnega kipenja in hotenja po novi ureditvi obetal uspehe. V tej dobi so nastala prva učiteljska društva, katerih glavni cilj je bila ureditev učiteljskega položaja in položaja šole z ustavo in državnim šolskim zakonom. V letu 1868, izdana ustava in državni šolski zakon, ki je sledil naslednje leto, sta prinesla za šolstvo več važnih določb. Državni šolski zakon pa je uredil tudi vprašanje učiteljstva, njegove izobrazbe in službenega razmerja in ga rešil popolne negotovosti in spon vsestranske odvisnosti. Ta zakon je s tem dejansko ustvaril učiteljski stan, kar je ugodno vplivalo na vse nadaljnje delo učiteljstva pa tudi na njegovo združevanje v stanovskih društvih.

Slab socialni položaj in mučno občutena potreba po razširitvi izobrazbe sta odločala o prvih učiteljskih ustanovah na Slovenskem. V decembru l. 1860. je bilo v Ljubljani ustanovljeno »Društvo v pomoč učim vdomam in sirotam na Kranjskem«, ki je najstarejša učiteljska ustanova pri nas. Društvo je po Zedinjenju prenehalo poslovati. Njegov skromni sklad, iz katerega se morejo dati še skromnejše podpore, upravlja danes Učiteljski dom v Ljubljani. Iste leto je bil ustanovljen v Ljubljani tudi »Učiteljski tovariš«, današnje glasilo slovenske učiteljske organizacije, ki je izšel prvič 1. januarja 1861. leta. Sprva je služil zgolj obravnavi vzgojnih in šolskih vprašanj, priobčeval obvestila o osebnih izpremeh učiteljstva in šolske uradne objave, pozneje pa je svoje področje razširil na obravnavo stanovskih vprašanj in vprašanj učiteljske organizacije. S tema dvema ustanovama so se vidno pokazali začetki učiteljskega pokreta pri nas.

Prvo slovensko učiteljsko društvo je bilo ustanovljeno na Koroškem v velikovški dekaniji l. 1866. Ostalo pa je brez vsakega vpliva na stanovsko gibanje slovenskega učiteljstva in na snovanje drugih učiteljskih stanovskih društev na Slovenskem. Brez teh zvez je že kmalu neopaženo zamrlo. Ze l. 1868. pa sta bili ustanovljeni dve novi slovenski učiteljski društvi: v Dravogradu in v Ptujju, leta 1869. »Učiteljsko društvo za Kranjsko« v Ljubljani, naslednje leto »Celjsko učiteljsko društvo«. V kratki dobi so sledila nato nova učiteljska društva po drugih okrajih. Z učiteljskima društvoma v Dravogradu in Ptujju l. 1868. začne rasti učiteljska organizacija po vsem Slovenskem, zato štejemo to leto za začetno leto stanovskega združenja slovenskega učiteljstva.

Vsa našeta, pa tudi druga, pozneje ustanovljena slovenska učiteljska društva so delovala osamljeno vsako zase, vsako po svoji lastni uvidenosti in preudarku, brez kake medsebojne povezanosti, ako izvzamemo nekatera društva na bivšem Štajerskem, ki so bila včlanjena celo v graškem nemškem »Lehrerbundus«. Zaradi tega tudi ni bilo mogoče misliti na kake večje uspehe. Potreba po vzajemnem delu je postala kmalu živa. Prvo iniciativa za to je dala »Učiteljsko društvo za Kranjsko«, ki je z namero, pritegniti v svoje okrilje vse slovenske učitelje, leta

1872. izpremenilo svoja pravila, razširilo svoj delokrog in se preimenovalo v »Slovensko učiteljsko društvo s sedežem v Ljubljani«. Zamisel, organizirati vse slovenske učitelje v enem samem društvu, pa je bila preveč neživljenska, da bi se dala izvesti. Njeno oživotvorenje bi zahtevalo likvidacijo že obstoječih okrajnih društev, kar niti malo ni bilo simpatično, niti bi ne bilo koristno. Skupna slovenska učiteljska organizacija bi kot eno samo društvo tudi ne mogla uspešno delati, ker bi bilo preveliko in preneokretno telo. Svoje člane bi lahko zbralo na zborovanje komaj enkrat na leto, kar bi jim onemogočalo vpliv na delo in vpogled vanj. To stanje bi samo po sebi prepuščalo vse organizacijo izključni volji vodstva, kar ni bilo samo nedemokratično, marveč tudi drugače ni bilo privlačno. Inicijatorji te zamisli tudi niso pomislili na to, da je del štajerskih slovenskih učiteljskih društev že včlanjen v graškem »Lehrerbundus«. Ta društva so imela za tako ureditev emotne slovenske stanovske organizacije najmanj razumevanja. Po eni strani bi ne želela pristopiti iz »Bunda« brez utemeljenega razloga, po drugi pa bi ne zamenjala prožnosti sistema dela na zvezni z neokretnim sistemom na društveni osnovi in celo ne za ceno lastne likvidacije in samoodpovedi na demokratske osnove.

Mislila o splošni emotne slovenske učiteljske organizacije po tem načinu ni usahnila. Nasprotno, pridobivala je vedno več pristašev, vlagoma je dozorovala in se slednjič konkretno izoblikovala v spoznanju in prepričanju, da je možno stvarno računati z ostvaritvijo te in take organizacije le tedaj, če se ustanovi kot zveza že obstoječih učiteljskih društev.

Potreba in čas sta bolj in bolj imperativno narekovala konkretne ukrepe. Ko se je začel vladati neraki nacionalizem vedno nasilnejše uvajali tudi v štajerskem »Lehrerbundus«, so nastali v njem spori in trenja. Posledica je bil izstop slovenskih društev. Prvo je izstopilo l. 1885. Ptujsko društvo, sledilo je l. 1887. Ljubljansko društvo, Celjsko in Mariborsko društvo pa nista že prej hoteli izstopiti svojih obvez do »Bunda« in je tako njemu članstvo pri njem samo ugasnilo. Kmalu so izstopila tudi druga društva. Položaj je bil sedaj za izvedbo misli nad vse ugoden. Prvi je javno nastopil za ustanovitev zveze slovenskih učiteljskih društev Franc Kocbek, takrat podučitelj v Zalcu. Na zborovanju Celjskega društva v Celju je imel v mesecu novembru 1887. leta obširen referat, v katerem je prikazal nujnost takojšnjega pristopa k delu. Celjsko učiteljsko društvo si je njegove misli soglasno in v celoti osvojilo in prevzelo nase obvezo, izvršiti vsa pripravljena dela. Bodoči zvezi so bile določene sledeče naloge; potegovati se za šolske in učiteljske interese, ustanoviti podporno društvo za slovenske učitelje, postaviti »Slovenski učiteljski dom« za obolele in okrevanja potrebne učitelje, izdajati pedagoške knjige, skrbeti za dobro slovensko mladinsko knjigo in osnovati svoje društveno glasilo. To so naloge, ki jim je slovenska učiteljska organizacija pozneje tudi služila in ki tvorijo tudi še danes bistveni del njenega programa. Skupna pravila in vse organizatorično in propagandno delo je bilo poverjeno na tem zborovanju posebnemu odboru, v katerem so bili že omenjeni Franc Kocbek, podučitelj v Zalcu, Anton Brezovnik, učitelj v Vojniku ter predsednik Celjskega učiteljskega društva, in Armin Gradišnik, podučitelj v Hrastniku.

Ze v letu 1888. je bilo za ustanovitev zveze vse pripravljeno. Ustanovni občni zbor naj bi se vršil v Celju. Zaradi ovir, ki so jih stajale avstrijske upravne oblasti novo se snujoči organizaciji učiteljstva vseh slovenskih dežel, v kateri so videli nevarno panslaviistično ustanovo, pa je bila ustanovitev preložena in prenesena v Ljubljano. Tu je bila dne 22. aprila 1889. ustanovljena »Zaveza slovenskih učiteljskih društev«. Za njeno glasilo je bil proglašen »Popotnik«. Od ustanovitve prvega slovenskega društva l. 1868. do »Zaveze« je preteklo 21 let. V tem času je slovensko učiteljstvo na zunaj svojo organizacijo dogradilo. Treba je bilo pa še obilo dela za njeno utrditve.

Prvo slovensko učiteljsko društvo Ptujsko je imelo v začetku 15 članov, Zaveza je štela ob ustanovitvi 18 društev, in sicer: 4 na Kranjskem, 4 na Primorskem in 10 na Štajerskem, s skupaj 789 člani. Ze 10 let pozneje pa je imelo 32 društev s 1748 člani. Danes, ko je več del slovenske zemlje odrezan od telesa naše države, šteje skupna slovenska učiteljska organizacija 34 učiteljskih društev in ima 3220 članov.

Z ozirom na obsežno delovno področje je bilo nemogoče pričakovati, da bi vodstvo »Zaveze« samo uspešno vršilo vse delo. Zato se je že takoj ob ustanovitvi delo razdelilo na odseke, ki jim je bilo vsakemu določeno posebno področje. Slomškovi odsek je imel nalogo izdajati Slomškove pedagoške spise, vrtnarski odsek nalogo pospeševati zanimanje za vrtnarstvo med učiteljstvom, odsek za ocenjevanje mladinskih knjig je ocenjeval izišle mladinske knjige in skrbel za dobro mladinsko slovstvo, obrambni odsek je skrbel za pravne, gnotne in moralne koristi učiteljstva, delo za stanovsko gospodarsko in socialno okrepitev pa je vršil osrednji odsek.

Prva leta je združevala »Zaveza« učitelje ne glede na svetovni nazor in politično prepričanje. Pod vplivom dela političnih strank pa so se zanesla trenja tudi v učiteljske vrste. Ze v letu 1899. je prišlo do razkroja. Učitelji katoliškega naziranja so začeli izdajati svoj list »Slovenski učitelj«, ki je prvič izšel 22. decembra 1899. Dne 10. septembra 1900. pa so ob priliki slovenskega katoliškega shoda v Ljubljani ustanovili svojo lastno učiteljsko organizacijo »Slomškovo zvezo«, ki je takoj začela snovati svoje okrajne podružnice. Slomškova zveza je združevala v svojih vrstah poklicne vzgojitelje katoliških načel, t. j. učitelje, učitelice, katehete, profesorje vseh vrst šol in prijatelje šole. Vsi drugi učitelji so ostali v »Zavezi«.

Ta odcepitev je imela za posledico vedno večjo ločitev duhov med učiteljstvom. Obe organizaciji sta prišli pod odločilan vpliv političnih strank, številčno močnejša »Zaveza« pod vpliv Narodne napredne stranke, Slomškova zveza pod vpliv katoliške narodne stranke. Med njimi so nastale ostre borbe, od česar sta imeli tako slovensko šolstvo kakor učiteljstvo samo škodo.

Ze celo zgodaj je prišlo v »Zavezi« do izraza stremenje po čim tesnejši povezanosti s hrvatskim in srbskim učiteljstvom. Zaradi upravne razdelitve, po kateri sta pripadali Hrvatska s Slavonijo pod ogrsko upravo, ni bilo mogoče misliti na to, da bi se učiteljstvo teh dveh dežel moglo pridružiti »Zavezi«. Možnost pa je obstajala za Dalmacijo. Iniciativo »Zaveze« slovenskih učiteljskih društev je dalmatinsko učiteljstvo sprejelo in s slovenskim učiteljstvom leta 1900. preosnovalo »Zavezo slovenskih učiteljskih društev« v »Zavezo avstrijskih jugoslovenskih učiteljskih društev«.

Potrebo tesne povezanosti slovenskih narodov je živo občutilo tudi slovensko učiteljstvo v »Zavezi«. Na njeno iniciativo so bile izvršene vse predpriprave in avgusta meseca leta 1908. je bila v Pragi ustanovljena »Zveza slovenskega učiteljstva v Avstriji«.

Kljub vsem težavam in oviram avstrijske uprave se z jugoslovenskim duhom prežeta učiteljska organizacija ni nikdar odpovedala svojemu cilju, ustvariti čim tesnejše sodelovanje s hrvatskim, srbskim in bolgarskim učiteljstvom. Slovenski učitelji, zlasti vodilni člani njihove organizacije, so vedno vzdrževali najožje prijateljske zveze z vodilnimi člani učiteljskih organizacij hrvatskega in srbskega učiteljstva v Hrvatski, Slavoniji, Bosni in Hercegovini in v bivši kraljevini Srbiji. V letu 1906. je Zavezina skupščina slednjič sklenila, da je treba izvršiti vse priprave za ustanovitev enotne zveze vseh učiteljskih organizacij južnih slovanskih narodov. Iste leto je bila ta iniciativa sprejeta na kongresu srbske učiteljske organizacije v Beogradu, ki so mu prisostvovali tudi zastopniki slovenskega, hrvatskega in bolgarskega učiteljstva.

Ostvaritev zamisli so preprečili sledeči politični dogodki l. 1908., ki so končali z avstrijsko aneksijo Bosne in Hercegovine. Ta aneksija je prikrājšala Srbijo za njene pravice, k medsebojni povezanosti in skupni borbi za ustvaritev nacionalnih smotrov stremelje učiteljstvo vseh južnih slovanskih dežel pa je prisilila, da je moralo od svojega načrta odstopiti.

Zaradi vsega tega dela so morali učiteljska organizacija in njeni vodilni člani prestati od avstrijske uprave mnogo neprijetnosti in šikan. Zlasti je bil njih položaj težak med vojno. Organizacno glasilo »Učiteljski tovariš« je prišel na indeks srbofilskih listov in celo vsak njegov naročnik in prejemnik je bil označen za politično sumljivega in nezanesljivega.

Osvobojenje in Zedinjenje sta prinesla »Zavezi« nove možnosti dela in razmaha. Takoj po prevratu je drugič izpremenila svoje ime v »Zavezo jugoslovenskega učiteljstva« in začela intenzivno delati na ostvaritvi svoje stare zamisli, na ustano-

vitvi ene same učiteljske organizacije slovenskega, hrvatskega in srbskega učiteljstva. V letu 1920. je likvidirala in se priključila kot posebno poverjeništvu s sedežem v Ljubljani vsedrjavni organizaciji, »Udruženju jugoslovenskega učiteljstva« (kratica: UJU), ki je bilo ustanovljeno na prvem kongresu učiteljstva Jugoslavije v Beogradu dne 18. junija 1920. Kljub izpremembi imena in kljub priključitvi državni učiteljski organizaciji pa je ostala organizacija še vedno pod vplivom demokratske stranke, kakor je še vedno stala pod vplivom SLS druga slovenska učiteljska organizacija »Slomškova zveza«.

Zaradi vedno večjega vpliva povojnih političnih strank na prosvetno personalno politiko sta učiteljstvo in šola močno trpeli. Vsaokratna izprememba političnega režima je imela za posledico nove premestitve učiteljstva, s katerimi se je vedno ena od obeh učiteljskih organizacij solidarizirala, dočim je bila druga kot opozicijska napram vodilnim osebam nove politične situacije brez vsakega vpliva in moči. Naši je vstala v učiteljskih vrstah misel po popolni depolitizaciji učiteljske organizacije. Misel je dobivala vedno več pristašev in propagatorjev. Glasniki za depolitizacijo so nastopili v ljubljanskem poverjeništvu UJU, pa tudi v »Slomškovi zvezi«. Na pokrajinski skupščini poverjeništvu UJU v Celju dne 18. julija 1926. je ta misel popolnoma zmaga. Skupščina se je s slovesno izjavo »Deklaracijo« izjavila za čisto stanovsko, od strankarsko političnih vplivov nezavisno organizacijo, ki bo mogla zastopati interese učiteljstva in šolstva na vse strani. Druga sloven, učiteljska organizacija »Slomškova zveza« je zato izgubila svoj pomen. Deklaracija je globoko delovala tudi na njene člane, ki so jo skoraj soglasno odobrvali. Še istega leta je zato »Slomškova zveza« likvidirala, njeno članstvo pa je pristopilo v UJU. Po 26 letih medsebojne brezplodne in škodljive borbe se je slovensko učiteljstvo tako zopet združilo v eni sami stanovski organizaciji.

Po likvidaciji »Slomškove zveze« so si njeni bivši člani osnovali svojo kulturno »Slomškovo družbo« s ciljem razvijanja in propagiranja krščanskih pedagoških načel, svobodomiselnosti učiteljstva za osnovanje posebne kulturne organizacije tedaj ni čutilo potrebe in je tudi do danes ni osnovalo.

S sprejetjem deklaracije, z likvidacijo »Slomškove zveze« in pristopom njenih članov v ljubljansko poverjeništvu UJU so prenehali stari spori, vendar organizacija še vedno ni prišla do svojega mira. Z deklaracijo in z iz nje izvirajočo konsekvenco popolne depolitizacije se mnogi stari člani poverjeništvu UJU, ki so delovali v njem še izza časov »Zaveze«, niso strinjali in so vztrajali na tem, da ostane organizacija svetovno nazorsko in kulturno opredeljena. Več teh članov je tedaj odstopilo. Ustanovili so lastno društvo »Edinstvo« in pod istim imenom so začeli izdajati tudi svoj list. Med obema organizacijama se je vodila ostra borba, ki se je zlasti odražala v obeh glasilih. Borba »Edinstva« pa je postajala brezupna. Maloštevilni člani niso mogli vzdrževati lista, poleg tega se je njih število vedno bolj krčilo. Tudi med njimi je bolj in bolj prodiralo spoznanje pravilnosti deklaracijskih načel, zato so se jeli vračati v UJU. Leta 1928. je slednjič borba utihnila, »Edinstvo« pa je likvidiralo. Po dobrem letu nove borbe je zavladal mir v učiteljski organizaciji.

Leta 1931. je dobila organizacija nova pravila, s katerimi je zopet, že četrtič, menjala ime. UJU — poverjeništvu Ljubljana, se je tedaj izpremenilo v »Jugoslovensko učiteljsko udruženje — sekcija za dravsko banovino v Ljubljani«.

Dvakrat po letu 1926. je bila enotnost naše organizacije močno ogrožena, obakrat po vplivu in prizadevanju političnih strank, ki so skušale učiteljstvo stanovsko organizirati na političnem programu. To bi pomenilo borbo in razkol v naši organizaciji. Prvi poizkus je naredila l. 1933. Jugoslovenska nacionalna stranka, ki je hotela organizirati učiteljske klube JNS. Poizkus pa zaradi odločnega odpora naših članov, baš najizrazitejših pristašev te stranke, ni uspel. Namera ustanovitve učiteljskih klubov JNS je na ustanovnem občnem zboru avgusta 1933. propadla za vso državo. V letu 1937. pa je začela ustanavljati svoje učiteljske klube Jugoslovenska radikalna zvezica. Jeseni tega leta je bil tudi v Ljubljani ustanovljen tak klub, ki ga se ni mogel razširiti. V letu 1938. ga je zato stranka razpustila. Deklaracija je zmaga tudi to pot.

Armin Gradišnik,
ustanovnik Zaveze

Fran Kocbek,
ustanovnik Zaveze

Anton Brezovnik,
ustanovnik Zaveze

Vojteh Ribnikar,
predsednik Zaveze

Dr. Tomaž Romih,
predsednik Zaveze

Tok svetovnih dogodkov je leta 1918. velik del slovenske zemlje priključil Italiji. Slovenska učiteljska društva v zasedenem ozemlju so se skupno s hrvatskimi učiteljskimi društvi v Istri leta 1900. združila v »Zvezi slovanskih učiteljskih društev v Italiji«. Njeni ustanovitelji so bili: tržaški učitelj Anton Germek, ki jo je tudi vodil od ustanovitve do njene prisilne likvidacije leta 1926., Alojzij Hreščak, učitelj v Lokvi, in Jože Pahor, učitelj v Sežani. »Zveza« si je osnovala svoje društveno glasilo »Učiteljski list« in izdajala mladinski list »Novi rod«. Ustanovila je tudi svoj učiteljski pevski zbor. Z razpustom »Zveze« l. 1926. so prenehale tudi vse njene ustanove.

Tem kratkim obrisom zgodovine učiteljske organizacije in njenega razvoja od njenih prvih začetkov do danes naj sledi še kratak prikaz njenega dela.

Sile, ki so sprožile v učiteljskih vrstah gibanje združevanja, t. j. ureditev gmotnega, družbenega in pravnega vprašanja učiteljstva, so določile tudi osnovno nalogo organizaciji, ki si jo je ustanovil stan predvsem v zaščito lastnega položaja. Učiteljska organizacija je zato v prvi vrsti borbena formacija učiteljskega stanu. Zaradi tega je tudi vso dobo svojega obstoja dosledno in odločno branila učiteljeve človečanske, družbene in državljanske pravice. Borila se je, da se mu ustvari pravna sigurnost in se vsa zakonodaja izvede tako, da bo imel v njej pri svojem delu in za to delo potrebno oporo. Ker pa more učitelj kljub gornjim pogojem uspešno vršiti svoje težke in odgovorne naloge le tedaj, če je prost morečih skrbi za svojo in eksistenco svoje družine, se je organizacija vedno prizadevala, doseči tudi izboljšanje njegovega gmotnega položaja. Pri vsem tem njenem delu in stremljenju jo je vedno najzdatneje podpiralo njeno glasilo »Učiteljski tovariš«, ki je že 79 let javna tribuna učiteljskih pravic in zahtev. »Učiteljski tovariš« je najstarejši obstoječi slovenski list sploh in gre torej učiteljstvu častno mesto tudi na področju našega novinarstva.

Slovensko učiteljstvo je bilo pred 50 leti ob ustanovitvi skupne organizacije v skrajno slabem gmotnem in socialnem položaju. Navsezadnje zgolj nase in svojo lastno moč, je začelo sedaj kaj kmalu stvarno misliti na izboljšanje svojih težkih razmer. Iz organizacije je zrasla iniciativa in z njenim delom in pomočjo si je ustvarilo učiteljstvo v teku let celo vrsto solidnih gospodarskih in socialnih ustanov. Plod tega dela so: »Učiteljska samopomoč« in »Samopomoč za učiteljske otroke«, trije učiteljski domovi: v Ljubljani, Mariboru in Rogaski Slatini, »Dom učiteljic v Ljubljani«, dva denarna zavoda v Ljubljani in Celju in »Učiteljska tiskarna v Ljubljani« s knjižarno in podružnico v Mariboru. Zbirajo pa se tudi že sredstva za učiteljsko okrevališče v Omišlju na Krku. Vseh teh 10 ustanov si je zgradilo učiteljstvo v teku ne polnih 50 let samo, brez vsake tuje pomoči.

Največjo skrb in pažnjo je posvečala slovenska učiteljska organizacija v vsej dobi svojega obstoja slovenski šoli in njenemu razvoju. V spoznanju, da je najvažnejši činitelj v našem šolstvu učitelj kot osebnost in učiteljstvo kot stan, si je nenehno trudila doseči ostvareitev tistih pogojev, ki bodo učitelja postavili v položaj, da bo z uspehom delal na izgraditvi in razvoju našega šolstva. Od tod prvenstvena njena skrb in delo za razširitev splošne in poglobitve strokovne izobrazbe učiteljstva in zato tudi vsa njena borba za ureditev pravnega in gmotnega položaja učiteljskemu stanu. V teku 50 let je njeno delo po višji izobrazbi učiteljstva parkrat uspelo, vendar uspehi niso nikdar zadovoljili. Delo učitelja, duhovno izoblikovati otroka, t. j. najdražje in najplemenitejše, kar narod sploh premore, je tako važno, da je upravičen klic učiteljstva po akademski izobrazbi. Organizacija pa tudi sama neposredno skrbi za učiteljevo izobrazbo. Prireja strokovna in splošna kulturna predavanja, izobraževalne tečaje in ankete. Razširitev pedagoškega znanja in poglobitvi v pedagoška vprašanja šolske prakse služi »Popotnik«, ki ga izdaja organizacija. »Popotnik« izhaja 60 let in je najstarejši in edini samo pedagoški slovenski list.

Vedno je delala organizacija tudi na vseh drugih vprašanjih, ki zadevajo šolo. Predvsem si je prizadevala doseči v šolski zakonodaji take določbe, ki bodo ustrezale vsem stremljenjem šole po napredku. Skrbela je za sestavo dobrih pedagoških in mladinoslovnih izsledkom ustrežajočih učnih

načrtov, za dobre šolske knjige in učila. Z uvedbo šolskih radio ur, ki jih organizira in vodi poseben njen odsek, je mnogo doprinesla k poživitvi pouka.

Pa ne samo za osnovno, tudi za nadaljevalno šolstvo je vedno skrbela. V njenem okrilju so obstajali posebni odseki za kmetijske in gospodinjске ter trgovske in obrtno nadaljevalne šole, vsak s svojimi posebnimi nalogami.

Ko motrimo danes vse to delo, mirno in z vso stvarnostjo lahko trdimo, da je današnja visoka raven našega šolstva plod požrtvovalnega dela slovenskega učiteljstva.

Slovenska učiteljska organizacija se ne nikdar v teku svojega obstoja ni omejevala na področje stanovskega dela. Vedno je čutila za svojo primarno dolžnost, neposredno služiti interesom svojega naroda. Predvsem sta slovensko učiteljstvo in njegova organizacija v vseh časih odločno odbijala vse poizkuse, oropati slovenski narod njegove narodne individualnosti. Val germanizacije, ki je ob koncu preteklega stoletja grozil preplaviti slovensko zemljo, je bil s pomočjo učiteljstva in ob njegovem delu ustavljen in razbit. Da smo ohranili naše današnje narodnostne meje, gre zato v veliki meri zasluga tudi slovenskemu učitelju in organizaciji, ki mu je dajala moralno oporo in napatke za delo, je pa to delo po svojih močeh tudi materialno podpirala.

Tudi po osvobojenju in zedinjenju učiteljska organizacija in slovensko učiteljstvo nista nikoli smatrali, da je ta nacionalna naloga končana. Vso skrb sta tudi nadalje posvečali vzgoji krepkih narodno zavernih značajev. Vedno in požrtvovalno sta delali za dviganje narodne zavesti in narodnega ponosa med našim ljudstvom in se borili proti raznarodovanju in proti odtujevanju našega človeka slovenski narodni in jugoslovanski državni skupnosti. Če kateri stan, potem je učiteljski stan tudi v tem oziru storil svojo dolžnost. Za sistematično izvajanje narodno-obrambne dela je imelo in ima učiteljstvo še danes pri organizaciji svoj odsek.

Za potrebe svojega naroda je imelo slovensko učiteljstvo vedno polno razumevanje. V zavesti, da se moreta šolstvo in prosveta razvijati le v gospodarsko dobrih razmerah, je učiteljska organizacija v svoj program prevzela tudi skrb za vzgojo učiteljev gospodarskih delavcev. Sama je prirejala vrtnarske, zadružno gospodarske in knjigovodske tečaje in izposlovala, da so se taki in kmetijski tečaji za učiteljstvo prirejali tudi iz javnih sredstev.

Poleg tega pa je vedno podpirala in tudi danes podpira delo številnih nacionalnih, kulturnih, socialnih in zdravstvenih organizacij.

80. LETNIK „UČITELJSKEGA TOVARIŠA“

»Učiteljski tovariš«, ki je najstarejši še izhajajoči slovenski list, stopa z današnjo številko v svoj 80. letnik. Istočasno, ko proslavlja slovenska učiteljska organizacija 50-letnico svojega obstoja, praznuje svoj častni jubilej tudi njeno stanovsko politično glasilo. Teško bi bilo podati povsem jasno sliko razvoja in dviga tega lista, smeri in borb, ki so tekom zadnjih osmih desetletij odmevale iz njega. Vsaka doba je dala listu svoj pečat, vsak urednik več ali manj svoje individualne zmožnosti in tudi smer, a od onega časa, ko je postal glasilo učiteljske organizacije, je mogel zastopati le njeno smer in zagovarjati le njeno delo.

Ves mogočni razvoj in dvig učiteljskega stanu v Sloveniji in razvoj njegove organizacije se zrcali iz posameznih letnikov »Učiteljskega tovariša«. Vsa prizadevanja in borbe učiteljstva tako za narodni, kulturni, gospodarski in socialni napredok slovenskega naroda, šolstva in učiteljstva imajo svoj odmev v tem glasilu, ki je ves čas svojega obstoja bilo v službi naroda, njegovega šolstva in učiteljskega stanu.

Najbolj pregledno, toda v zelo zgoščenih obliki je podano poročilo o razvoju tega lista do l. 1910. v članku »Pol stoletja«, ki ga je spisal Branistan in je priobčen v »Učiteljskem tovarišu« ob njegovem 50 letnem jubileju 7. januarja 1910. V tem članku je orisana doba prvih petih urednikov sledeče:

»Tema je vladala slovenskemu šolstvu in učiteljstvu pred dobo nastopa »Učiteljskega tovariša«. Kakor četa brez gospodarja je ta

Slovenski učitelj je vedno delal tudi izven šole. Deloval je pri prosvetnih, gospodarskih, narodno - obrambnih, dobroteljskih in drugih društvih, ki jih je često tudi sam ustanavljal. Vse to delo je bilo dolgo prepuščeno poedincu samemu, ki ga je opravljal po lastni uvidevnosti. Da bi rodilo izvenšolsko delo čim več uspehov, ga je bilo treba posplošiti, organizirati in sistemizirati. Organizacija je s tem namenom kmalu po ustanovitvi Jugoslavije ustanovila poseben odsek. Izkušnje pri delu samem so odsek prisilile, da je svoj program izpreminjal in izpopolnjeval. S tem v zvezi se je izpreminjalo tudi ime odseka. Prvotni »Prosvetni odsek« se je izpremenil v »Odsek za izvenšolsko delo«, pozneje v »Klub prijateljev vsake kulture« in slednjič v »Učiteljski pokret«. Program Učitelj. pokreta je sociološki študij otroške okolice in somatološko ter psihološko proučevanje otroka v tej zvezi. Iz teh študijskih zaključkov samo po sebi izhajajo konkretne naloge za izvenšolsko delo učitelja v kraju službovanja. Učiteljstvo spoznava potrebo dela predvsem na gospodarskem polju. Iz gospodarskega dela naj raste in izhaja tudi kulturno delo. Za organizacijo in sistemizacijo izvenšolskega dela med učiteljstvom izdaja učiteljska organizacija poseben list »Prosveta«, ki je zaključila letos svoj 9. letnik.

Od svoje ustanovitve dalje posveča organizacija vso skrb dobri mladinski literaturi. Leta 1895. je ustanovila »Knjižnico za mladino«, leta 1906. »Jan Legovo knjižnico« in pozneje »Mladinsko knjižnico«. Leta 1900. je začela izdajati mladinsko revijo »Zvonček«. Po opustitvi »Zvončka« je organizirala l. 1928. v svojem okrilju posebno mladinsko založbo »Mladinsko matico«. Ta izdaja mesečno revijo »Naš rod« in letno redno 3 do 4 knjižice. »Naš rod« in publikacije Mladinske matice so najbolj razširjena mladinska izdavanja in dosežajo najvišjo naklado od vseh mladinskih listov v Jugoslaviji. Po svoji kvaliteti dosegajo višino najboljših mladinskih izdaj velikih narodov. V teku 11 let je razširila Mladinska matica med slovensko mladino knjig v skupni nakladi nad 1.200.000 izvodov.

Važnost Mladinske matice pa ni samo v tem, da skrbi naši mladini za dobro knjigo. Važno kulturno misijo vrši tudi zlasti s tem, ker vzgaja nov rod mladih mladinskih pisateljev in umetnikov-illustratorjev.

Slično nalogo kot Mladinska matica na literarnem, ima »Učiteljski pevski zbor« na polju vokalne glasbe. Pri njem sodelujejo učitelji in učiteljice iz vseh predelov Slovenije, zato nalaga njegovo vzdrževanje organizaciji velikih gmotnih žrtev, terja pa te žrtve in mnogo truda in napora tudi od

pevcev in pevk samih. Zbor goji predvsem slovensko in jugoslovanska narodno in umetno pesem. Sam narača in zalaga tudi nove skladbe, s čimer v znatni meri pomaga razvoju in dvigu naše glasbene produkcije. Poleg tega skrbi za izdajo mladinskih pesmaric, za organizacijo mladinskih pevskih zborov in za vzgojo pevovodij.

Učiteljstvo se je vedno zavedalo tudi tega, da je člen velike družine državnih nameščencev. Imelo je polno razumevanje za potrebe drugih nameščenskih strok in stanov. Učiteljska organizacija je vzdrževala prijateljske stike z vsemi drugimi stanovskimi organizacijami, jih podpirala v njihovih posebnih zahtevah, v primerih potrebe pa je vedno z njimi vred ramo ob ramo stala v borbi za skupne interese. Časten delež je zato doprinesla tudi pri delu za skupne pridobitve državnih uslužbenecv.

Če pregledamo danes, ko se ob proslavi 50 letnice oziramo nazaj, vse delo organizacije, vidimo, da skoraj ni področja našega javnega življenja, na katero bi slovenska učiteljska organizacija ne bila prenesla svojega delovanja. Na nacionalnem, narodno-obrambnem, gospodarskem, kulturnem, šolskem, pedagoškem, stanovskem in stanovsko gospodarskem in socialnem polju, povsod se je požrtvovalno, častno in z uspehom uveljavljala. S tem delom je ustvarila dobrine učiteljskemu stanu, v še večji meri pa svojemu narodu.

Za vse, kar smo učitelji z doletnim organiziranim delom dosegli in kar danes imamo, gre v prvi vrsti zasluga tistim že pokojnim in živim tovarišem, ki so nam pokazali pravo pot za naše delo. Snovalcem prvih učiteljskih društev, buditeljem učiteljske zavesti, tvorcem skupne učiteljske organizacije, borcev za naše pravice in vsem tistim številnim neimenovanim in neznanim učiteljem in učiteljicam, ki so kakor koli pomagali pri izgraditvi organizacije in pri njenem delu za dosego zastavljenih smotrov, bo naša hvaležnost in hvaležnost bodočih učiteljskih generacij trajen spomin.

Imena Andrej Praprotnik, Mihael Nerat, Franc Kocbek, Armin Gradišnik, Anton Brezovnik, Dr. Tomaž Romih, Vojteh Ribnikar, Anton Germek in vseh drugih neimenovanih učiteljskih organizatorjev in voditeljev bodo trajno blestela v zgodovini slovenske učiteljske organizacije.

Zahvala pa gre tudi vsem učiteljem in učiteljicam, ki so doprinašali in doprinašajo žrtve za našo skupno stvar, vsem, ki so s svojim delom pripravljali boljšo usodo sedanji učiteljski generaciji, in vsem ki stoje danes srečki dela in ustvarjajo pogoje za še lepšo usodo bodočih učiteljskih rodov.

Metod Kumelj.

nost, kje naj se začno dajati pravice tudi slovenskemu učiteljstvu. V stremljenju za povzdigo šolstva se zrcali duša in mišljenje pravega učitelja, ker v šolstvu bo izkušal realizovati vse svoje ideale in jih tako udeležiti narodu v korist. Odločno in vestno je Praprotnik služil temu načelu in svoje nazore je uveljavljal v prvi (od 1861. do 1873.) in drugi (od 1882. do 1890.) svoji uredniški dobi »Učiteljskega tovariša«, ki je z njim bodril svoje tovariše k delu.

... Stanovsko glasilo je okrepilo in javnost pomnožila narodno zavest učiteljstva, ki je tvorilo močan jez med šolo in javnim navalom nanjo. Spoznali so nemški aristokrati, da preko učiteljstva ne morejo priti do šolstva in vplivati nanje. Njih doba se je bližala koncu. Z vso ljutostjo so se zagnali v narodno čuteče in delajoče učiteljstvo; preganjanje se je vršilo v najhujših mejah; korupcija, terorizem, denunciantstvo itd. — to so bila njih sredstva; javen pritisk je bila usoda vsega slovenskega narodnega učiteljstva.

... Vpliv nemškega nasilja se je pokazal tudi pri uredništvu našega glasila. Andrej Praprotnik je bil tedaj tudi zastopnik učiteljstva v deželnem šolskem svetu. Ljute boje je imel tu prestajati, ko je moral braniti slovensko šolstvo pred njega tlačilci in krepko je moral braniti slovensko šolstvo in zagovarjati njega pravice v svojem glasilu.

... Strogo so pazili na pisavo »Učiteljskega tovariša«, da bi s tem potlačili Praprotnika pod poostreni tiskovni zakon, ga tako spravili iz deželnega šolskega sveta in tu potem